

*Rights of the Child
Права на детето*

ЯНУШ КОРЧАК – КЛАСИК НА ЕВРОПЕЙСКАТА ПЕДАГОГИКА НА ДЕТСТВОТО, ПРЕДВЕСТНИК НА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Барбара Смолинска-Тайс

Академия по специална педагогика – Варшава (Полша)

Резюме. Правата на детето имат не само правен, но и педагогически характер. Те вземат под внимание не само спецификата на децата, но носят и образователни послания. Особени заслуги в това отношение има Януш Корчак, смятан за предвестник на правата на детето. Неговата идея за децата и детството, изложена преди почти сто години, днес се преоткрива и се дешифрира като „педагогически дух“ на Конвенцията за правата на детето.

Keywords: rights of the child; Convention on the Rights of the Child; Janusz Korczak's pedagogy

Права на детето – това е една обширна и разнородна област от теорията и практиката на социалните науки. Могат да бъдат дефинирани по различен начин, да бъдат анализирани от позициите на различни перспективи. За тях говорят различно правистът, политикът, философът, социологът, психологът и педагогът. За едни това е сбор от норми и препоръки, други ги третираят като елемент от социалната промяна, трети съзират в правата на детето екзогенен фактор за развитието на личността на младия човек. Правата на детето могат да се анализират вътрешно, позовавайки се на законодателните актове. Могат да се разглеждат в широк контекст – като Божия замисъл, като природна сила или като доказателство за праведност и чувство за справедливост, заложено в същността на човека и неговата човешка съвест.

Правата на детето са от областта на общото право, но имат своята специфика. Развиват се на специфична основа, свързана с развитието и условията на живот на младия човек, и имат педагогически, образователен характер. Те са предизвикателство и задача за деца и за възрастни. Така говори за правата на детето Томас Хамарберг – върховен комисар на Съвета на Европа по правата на човека.

Какво означава това за един педагог, какви въпроси си задава педагогът, който анализира правата на детето? Това е въпрос за връзката на правото с педагогиката, която вижда възпитанието или формирането на човека в широк социален, културен, политически и икономически контекст. Педагогиката говори за възпитанието

като социална практика, в определено време и на определено място. Тя се основава на ценностите. Има неизменна аксиологична основа, основаваща се на хуманистичните и универсалните общочовешки ценности, но и на ценностите, специфични за даден регион, страна, група и т.н. Именно този аксиологичен, но по-скоро идеологически елемент разграничава педагогиката на комунизма от педагогиката, която се развива в една демократична държава.

В аксиологичен аспект ние не свеждаме педагогиката до обикновената прагматика. Не ни удовлетворяват въпросите какво да правим, как да го правим, как да възпитаваме децата, как да ги защитим, как да им помогнем в тяхното развитие. Методиката не ни удовлетворява. Търсим философия, етика, стараем се да опознаем идеологиите и различните изкушения, политическите лъжи и икономическите изопачавания и т.н. Като педагози, именно така се стараем да разчетем и да дефинираме правата на детето.

Естествено, като педагози, говорим за Новото възпитание, за европейското движение за правата на детето в периода между двете световни войни, за Женевската декларация и за Конвенцията за правата на детето, приета по инициатива на Полша през 1989 г. Разкриваме историята на движението и различните законодателни актове. Тези теми са добре известни не само на педагозите. Ние знаем, че борбата за правата на детето продължава десетилетия. Най-трудно ни е да отговорим на въпроса – защо този проблем се завръща с такава сила, защо проблемът за правата на детето днес се превръща в социален проблем, защо говорим за него, общо взето, на един език на различни срещи, форуми, защо този проблем стана интернационален и институционален.

Тази промяна не се извърши само чрез правото, в правото и с помощта на правото. Промените бяха съсредоточени върху детето и около него. Педагогиката, като наука и социална практика, сякаш преоткри наново детето, представи го и даде нова дефиниция на детството, което се разглежда като социален свят на детето. В Западна Европа това става в края на 60-те години на миналия век, но в Полша достигна с повече от 30 години закъснение. Поставя се въпросът не само за етапите в развитието на детето, но и за това какво представлява детето, как създава, маркира и формира своя детски свят. Детството се превърна в голяма и важна област от изследванията и разнообразните дейности. Излязоха специални студии за детството. И като че ли точно тогава германската, датската и френската педагогика сякаш откриха значимия полски и еврейски педагог, класика на детството – Януш Корчак.

По това време Януш Корчак в Полша е позабравена, малко известна личност. Представян е главно в контекста на Холокоста и мъченичеството. Показват го като герой, който заедно с децата от еврейското гето във Варшава е закаран в германския лагер на смъртта в Треблинка и там е екзекутиран. На децата е познат като детски писател, автор на книгите *Крал Матиуш I*, *Крал Матиуш на безлюдния остров*, *Когато отново бъда малък*, *Фалитът на малкия Джейк* и др. Студентите по педагогика по време на комунизма по-скоро не бяха чували за Корчак.

В Европа откриват Януш Корчак преди всичко заради педагогиката и заради неговия специален принос и мястото му във възраждането на изследванията на детството. Наред с Й. Х. Песталоци и Джон Лок той става основна фигура в педагогиката на детството.

2. Януш Корчак – класик на педагогиката на детството

Януш Корчак с рождено име Хенрик Голдшмит е роден през 1878 или 1879 г. във Варшава в заможна еврейско семейство¹⁾. На млади години мечтае да се занимава с литература, завършва медицина. По образование е лекар, но педагогиката и възпитанието на децата стават негово професионална страст. Освен това е проникателен наблюдател на обществения живот и публицист.

През 1912 г. става директор на Дома за сираци във Варшава, на ул. „Крохмална“ 92 – специализирана институция за еврейски деца, а по-късно и за полски деца. Още в началото този дом се отличава с по-високи стандарти на грижа за детето по онова време. Това е един нов, модерен център, специално проектиран за над 100 деца. В Дома за сираци Януш Корчак разработва оригинална, авторска програма за възпитание. В нея се преплитат елементи на тезата за детето като субект и самовъзпитанието, самоформирането и отговорността за себе си и за другите със социализирането и трудовото възпитание.

Домът за сираци не е само месторабота, но и житейска школа. Корчак прилага нови възпитателни средства, с които експериментира реформаторската педагогика: детско самоуправление, другарски съд, училищен вестник, специални дежурства. Той обединява три елемента: грижа за детето, възпитание в самостоятелност и права на детето. Мечтата му е да напише синтезиран труд за детето, да се задълбочи в тайната на неговото развитие. Той си задава фундаменталния философски, медицински и педагогически въпрос *какво представлява детето*. Търси отговори на този въпрос в педагогическата си практика и в многобройните си публикации, днес събрани в 14 тома съчинения.

Какво представлява детето – този въпрос разглежда в известното си есе *Как да обичаме детето*, издадено през 1918 г. И веднага отговаря: *детето е растящ организъм*. Като лекар, Корчак е възхитен и очарован от биологическото развитие на детето, в него вижда майсторството на развиващите се тъкани и органи. Той съзира и се възхищава на усилията на детето, свързани с първите крачки, думи, преодолявани препятствия и опознаване на света. Детето по свой детски начин е философ и поет – ни убеждава Корчак. То провокира възрастните със своите трудни въпроси: *къде съм бил, когато ме е нямало, как такова голямо дърво може да се побере в едно малко око, защо канарчето не може да отиде на небето?*

Няма деца – има хора: само че с по-бедна гама от понятия, с по-малък запас от опит, с други стремежи, друга игра на чувства. (Korczak, 1993: 145) – това е основната теза в педагогиката на Януш Корчак. Детето е човек тук и сега, а не залог за бъдещ човек – доказва той с пълна сила и мощ. Девизът му *Няма деца – има*

хора е съзвучен с много гласове на прогресивния просветен елит от периода между двете световни войни. Въпросът е, че Корчак формулира споменатия девиз и му придава смисъла на педагогическа аксиома; той е автор на този девиз. Той поставя детето в основата на своята педагогика. В педагогически смисъл, може да се каже, че детето благодарение на Корчак става човек. Съгласно девиза на Корчак в съвременните изследвания на философията на детето и детството се използва терминът *дете човек* (Szczepaska-Pustkowska, 2011).

Детето е личност, детето вече е човек, а животът му е важен и сериозен. Това е основната теза на Корчак. Корчак открива, възвръща, а в социален смисъл дори изкрещява девиза за достойнството на детето човек. Достойнството той свързва със значимостта на детето. Детето има непоколебимо достойнство, а това е най-висшата ценност, тъй като е човек дете. Достойнството на детето човек му е дадено, на едни – от Бога, на други – от Майката Природа. Достойнството не може да бъде отнето, но може да бъде унищожено от насилие, война, бедност.

Тезата *Няма деца – има хора, детето е човек* Корчак адресира преди всичко към възрастните. Като се позовава на практиката, той се явява обвинител на възрастните. Той разкрива как се възприема детето, какво е мястото в социалния живот и ролята му в конфронтацията със зрелия човек. Обръща внимание на факта, че възрастните не знаят достатъчно за децата, че информацията е невярна и опростена. Размишлява върху утвърденото фиктивно право да превръщаш детето в своя собственост, да господстваш над детето. Може да се каже, че той посочва, че той разкрива символичното насилие над детето.

Малки хора – малки нужди, радости и скърби. (...) Детето е малко, леко и дребно. Нещо по-лошо, детенцето е слабо (Korczak, 2002: 155). Ние насочваме, поправяме, оказваме влияние, ние сме съдници на действията, движенията, мислите и намеренията на детето, казва Корчак от името на зрелите хора. На възрастните им се струва, че те ръководят възпитанието на децата, че притежават съответните права за това и инструментите да властват, контролират и наказват. Детето няма думата, детето не се брои. Ние пренебрегваме детето – многократно повтаря Корчак, заклеиявайки родителите и възпитателите, които преди всичко не проявяват доверие, съмняват се, следят, обвиняват, забраняват и принуждават.

Корчак е безмилостен към възрастните. Той разкрива тяхното безразсъдство и жестокост. „*Три войни съм преживял. Виждал съм осакатени, с откъсната ръка, с рана в корема – виждал съм рани по лицето и главата – ранени войници, възрастни хора и деца. Но ви казвам, най-лошото, което можеш да видиш, това е пияница, който бие беззащитно дете; когато дете води пияния си баща*“ (Korczak, 2003: 54).

Корчак не е алтернативен педагог, трудно можем да го причислим към анархистичното течение на антипедагогиката. Той възприема традиционната роля на семейството, подчертава естествената връзка, любовта между децата и възрастните, общите чувства и преживявания. По-скоро той обръща внимание на неразбирането

на детето от страна на възрастните, премълчаването на трудните теми, избягването на отговори на тревожните детски въпроси за света, за неговите светли и тъмни страни. Зрелите хора не улесняват задачата на децата, невинаги охотно обясняват, защото смятат, че това е прекалено трудно и малките не могат да го разберат. Грешат. Детето иска да знае и има право да знае.

Тезата *няма деца – има хора, детето е човек* Корчак адресира предимно към възрастните. Позовавайки се на практиката, той се изявява като обвинител на възрастните. Корчак обвинява доминиращата в продължение на векове педагогическа култура и практика, която маргинализира децата. Децата, както по-късно (след 60-те години на XX в.) ще покажат изследователите на историята на детството, в продължение на векове са били незабелязани, подценявани, пренебрегвани, отхвърляни. Никой не забелязва малкото, безпомощното, незрялото. Корчак много ясно подчертава и обвинява: *„Възхищават се и уважават голямото, което заема повече място. Малкият е обикновен и безинтересен. Малки хора – малки нужди, радости и скърби. (...) Детето е малко, леко и дребно. Нещо по-лошо, детенцето е слабо“* (Korczak, 2002: 155). На възрастните им се струва, че те ръководят възпитанието на децата, че притежават съответните права за това и инструменти да властват, контролират и наказват. Детето няма думата, детето не се брои. Ние пренебрегваме детето – многократно повтаря Корчак, заклеявайки родителите и възпитателите, които преди всичко не проявяват доверие, съмняват се, следят, обвиняват, забраняват и принуждават.

С децата играем с фалшиви карти – ще каже Корчак. На други места Корчак ще си послужи с определението дете роб. *„Детето ми е моя собственост, мой роб, моето послушно кученце. Почесвам го между ушите, галя го по гърба, пременено с панделки го водя на разходка, дресирам го, за да стане умно и последователно“* (Korczak, 2002: 70).

Какво иска да научи зрелите хора, разработвайки тезата *„Няма хора, има деца“*? Какви педагогически послания носи тази теза, как да ги разчетем? Разкривайки съдбата на децата, тежкото им положение и много екстремни преживявания, Корчак се застъпва за малкия човек и призовава за човешко отношение към децата. Основната му идея е да възвърне, да придаде на детето хуманност. Хуманността тук има двойко значение. Първо, да се придаде на детето, на децата, като социална група, най-голяма значимост, да бъде признато детето за пълноценен човек, а детството – за съществен период от развитието на хората. Второ – хуманността означава социален статус, ранг и престиж на детето и на децата като социална група. Корчак, изявявайки се като трибун, омбудсман и защитник на децата, не само настоява, но в резултат на това и з д и г а както значимостта, така и ранга на детето и на децата, като социална група, признава тяхната значимост и статут на част от човечеството. Тази човешка стойност – престиж, той иска да възвърне на маргинализираните и отхвърлени от обществото деца, както и на децата – изолирани, живеещи в изкуствения богат свят на детството. Корчак се застъпва както за детето на улицата, така

и за детето в салона. И в двата случая детето е изолирано от социалния живот. Не участва в него, не се отнасят към него като към партньор, не е нито значим, нито сериозен член на общността, не е човек. Корчак настоява за хуманност и към двете групи, издига децата от социалното дъно и децата на елита, наричайки ги детски участници в живота, важни партньори в живота, уверявайки, че *детето е човек*.

Корчак обаче не само издига детето до ранга на хуманността. Във второто значение Корчак слага знак за равенство между значимостта на детето и значимостта на зрелия човек. *„Душата на детето е също толкова сложна, както и нашата, изпълнена с подобни противоречия, в трагична борба с отговорното – искам, но не мога, зная, че трябва, но няма да успея“* (Korczak, Warszawa, 2002: 10). *Детето не може да мисли като възрастен човек, но може по детски да размишлява върху сериозните проблеми на възрастните; липсата на знания и опит го карат да мисли по друг начин* (Korczak, 2002: 112). Тези твърдения не само придават значимост на детето, но разкриват също и смисъла на детството. То е важен, сериозен етап от развитието, но също приет от социума, признат социален статут. *„Детето е човек. Децата съставляват голям процент от човечеството, населението, народа, обитателите, те са съграждани, постоянни спътници. Имало ги е, има ги и ще ги има. Нима съществува живот на шега? Не, детската възраст, това са дълги важни години от човешкия живот“* (Korczak, 2002: 26).

Тезата няма деца – има хора, детето е човек издига, утвърждава детето и детството. В педагогиката тази теза е свързана преди всичко с откриването на субекта на детето. Философите, психолозите и педагозите го интерпретират по различен начин. За философите това, че детето е субект, означава, че детето е личност. Развива се, непредвидимо е и изгражда своята идентичност. По своята природа детето е същество, надарено с разум. Такова предположение не само придава субектност на детето, но също му дава свобода и достойнство.

Но наред с това може да се говори за субектност в социологическото ѝ значение. Субектността се отнася до действията, а не до поведението. Отнася се преди всичко до социалната структура. Призивите за субектност съпътстват критичната западна еманципаторна педагогика от средата на 70-те години на XX в. Те са тясно свързани с развитието на изследванията на детството, формират променящите се исторически, социални и културни образи на детето и детството.

Този проблем се връща в нов образ като ос на отворената хуманистична и демократична педагогика. Той се вписва в социално-образователните промени и става инструмент за тези промени. В кои области от теорията и практиката на педагогиката се появява и на какви очаквания трябва да отговори? Субектността трябва (Lewowicki, 1997: 65) първо, да върне на гражданина, на детето, неговите отнети права и да създаде реални възможности за развитието на индивида. Следователно тя трябва да изпълнява социална функция. Второ – субектността е насочена срещу върховенството на идеологията, индоктринацията и политическото заробване.

В заключение, тезата *няма деца – има хора* представлява основа на педагогиката

на Януш Корчак. Тя е и мост, който позволява наследството на Корчак да навлезе в днешната педагогика, практикувана в Полша и в много страни. Може да се каже, че днес тя е основната идея, около която се развиват науките за възпитанието и изследването на детето и на детството.

3. Януш Корчак – предвестник на правата на детето

В издаденото през 1918 г. есе *Как да обичаме детето*, смятано за педагогическо кредо на Януш Корчак, наведнъж се появяват три права: правото на детето на смърт, правото на детето на настояще и правото на детето да бъде това, което е. С борбата за тези права Корчак свързва своите по-нататъшни житейски и професионални планове. Той ще стане защитник, адвокат и омбудсман на децата. Ще се бори за тях като лекар, възпитател, писател и публицист. Десет години по-късно той настоятелно ще повдигне въпроса за правото на детето на уважение.

Правото на детето да бъде уважавано, означава да бъде отхвърлено всякакво пренебрежение към детето, недоверие и неприязън към детето. С горчивина Корчак констатира „неприятно е да си малък“ (Korczak, 2002: 155), „ниска е пазарната цена на малкия“ (Korczak, 2002: 157), „детето не е войник, не брани отечество, макар че страда заедно с него“ (Korczak, 2002: 160). Пренебрегваме детето – казва той, – прищипваме го, нараняваме го, малтретираме го, посочваме му какво не знае, показваме му, че ни е в тежест, забраняваме му, принуждаваме го, наказваме го. Но най-сериозният упрек – не виждаме, не забелязваме усилията, които полага детето.

А междувременно, както доказва Корчак, годините на работа с децата потвърждават, че те заслужават уважение, доверие и добронамереност. Корчак се обръща към историята, но използва и своя педагогически опит. „*Детето намрази детството си – задушаваше се в него. Обидно е да си дете*“ (Korczak, 1983: 75) – с такова обвинение се изправя срещу света.

За Корчак правото на детето да бъде уважавано, е най-важното и най-същественото право. Дава на детето правомощие да се изказва по свои и чужди проблеми, правото сериозно и справедливо да се третира неговите проблеми, да протестира и да се застъпва, а дори и да изисква настоятелно да се вземат правилните за него решения; правото да проявява незнание, тъга, собствени усилия за развитието, да се поправи, да допуска свои грешки, да действа.

Два проблема доминират в разбирането на Корчак за правото на детето да бъде уважавано: значимостта и достойнството на детето и детето като гражданин. Детето е най-висшата ценност, дар. То е аксиома, която произтича от религията и културата. Детето е Божи дар, щастието на родителите, надеждата на обществото. Детето не може да се разглежда като залог за бъдещото човечество. То вече е човек. Тук и сега. Не после, не в някакво друго време и пространство.

Това е нов и новаторски поглед към детето. Християнска Европа в течение на векове изгражда негативния образ на детето и детството. Тя открива детето, както

доказва Нийл Постман, едва през XVIII в. (Postman, 2001). Тогава са забелязани новите добродетели – любов, голяма привързаност, специални грижи и внимателно отношение към детето, и към тях се отнасят с респект. Днес признаваме, без да дискутираме, че детето е човешко същество. Поради това детето има неотменното човешко право на достойнство. Достойнството може да бъде потъпкано, но никога не може да бъде отнето. Човечеството вижда в детето субект и приема, че малкият човек, също като възрастния, има своята значимост и своите права.

Аксиологичната (ценностната) нишка в правото на детето да бъде уважавано, има универсален характер. За това говорят представителите на Новото възпитание, а също и представители на социалната левица и десница. Концепцията за гражданството на децата в наше време е значително по-оригинална и новаторска. Корчак използва това определение в традиционното му значение, така както е формулирано от Томас Х. Маршал. Той говори за гражданството на правата, привилегиите, за политическите права, разбирани като право на глас, право да изразиш мислите си, за икономическите и социалните права. *„Първото и безспорно право е правото на детето да изразява мислите си“* (Korczak, 2002: 55), ще напише Корчак. А на друго място ще добави: *„Детето не може да мисли като възрастен човек, но може по детски да размишлява върху сериозните проблеми на възрастните“* (Korczak, 2002: 112).

Това детски гражданство личи във възпитателната практика в Дома за сираци и в Нашия дом. „На тази цел служи съдът от питомци на Корчак, съветът, а също и вестникът, календарът, различни официални писма, резултатът от надпреварата и предвижданията. Децата там имат право на глас, публично се изказват за Дома за сираци, за Нашия дом, публично оценяват своите постижения и свършеното от съучениците, но и напредъка на възпитателите“.

Детското гражданство за Корчак е цел и метод на работа. Има и педагогическо значение. То обединява три елемента – самоусъвършенстване, самоконтрол и възпитание в дадена общност (колективно възпитание) (Korczak, 2002: 303).

Детското гражданство у Корчак се изразява в многобройни и разнообразни форми, главно в диалога, в комуникацията с детето. Детето говори за своите проблеми, за проблемите на съучениците си, въкъщи и в училище. Говори за това публично пред групата, пише бележки и листчета, участва в редактирането на вестника и бюлетина. То отлично разбира, че гражданството и демократичните отношения между децата и възпитателите изискват изграждане на граждански нагласи, опит и различни институционални решения.

Вторият неотменен елемент на гражданството това са икономическите и социалните права. Корчак е първият в Полша изпълняващ функцията омбудсман за правата на децата и с решимостта на обществен деец с леви убеждения пише: *„Децата и подрастващите представляват една трета от населението, детството е третата част от живота. Да проверим добросъвестно колко отделяме за нуждите на децата, за този непораснал народ, за тази обезправена класа“* (Korczak, 2002: 171).

Децата страдат, гладуват, продавани са, икономически са експлоатирани. Те са евтина работна ръка.

Корчак уважава собствеността на децата. Тапи за шишета, връвчици, мидички, перца и камъчета – това не са само трофеи, а неща, които за детето имат икономическо значение; детето ги притежава, разполага с тях, може да ги изхвърли. Корчак учи децата да използват икономическите и социалните права, показва им логиката на търговията и печалбата.

Днес ясно подчертаваме, че трябва да се учим на право на уважение. Възрастните трябва да се научат да изпитват респект към това право, а децата трябва да знаят правата си и да умеят да ги упражняват в различни ситуации и в различен контекст.

Правото на детето да бъде това, което е, правото на детето на настояще

Тези права несъмнено са правото на детство, на различност, на индивидуалност. Изглежда, за разлика от предишното право на детето на уважение, те са насочени преди всичко към възрастните. Те говорят за познаване, разбиране, изследване, научаване на детето и от детето. Детето – това е една книга, в която не можеш да проникнеш, която могат да четат само най-близките. „Гледай двадесет часа“ (Korczak, 2002: 29), казва лекарят Корчак на една майка, защото майката най-добре умее да разчита индивидуалния език на знаците, чрез които детето комуникира със света.

Корчак заявява в прав текст: няма правила за опека, за грижа, за някакви удивителни методи за възпитание на детето. Ключ към разбирането на това ни най-малко не е образованието на родителите, а „разумът“, мъдростта произтичаща от постоянното общуване с детето. Днес бихме нарекли това рефлексивна възпитателна практика. Корчак пише: „Опознай себе си, преди да пожелаеш да опознаеш децата... Сред всички, ти самият си дете, което преди всичко трябва да опознаеш, да възпитаеш и образоваш“ (Korczak, 1993: 217).

Въпросът какво представлява детето, е постоянен, открит въпрос. Това е поле или по-скоро пространство на педагогическата рефлексия. В този смисъл, Корчак е много близо до съвременната хуманистична педагогика. В него могат да се намерят както феноменологични и херменевтични акценти, така и акценти на конструктивизма.

Какво внася педагогиката на Корчак в Конвенцията за правата на детето?

Иска ми се да кажа, че без Корчак нямаше да я има Конвенцията за правата на детето, но това, разбира се, е малко преувеличено. Истината е, че идеите на Корчак явно натежават при разпоредбите на Конвенцията, че обявената от полската страна Конвенция за правата на детето кореспондира с педагогическия урок, който ни завеща Стария доктор.

Те могат да се видят в преките връзки между правата на Корчак и записаното в Конвенцията относно човешките, гражданските, социалните, културните и дори икономическите права на детето.

Педагогът вижда в Конвенцията за правата на детето общата основа, „духа на правото“ на Монтескьо. Този дух произтича от идеите на Корчак за детето и за

детството. Конвенцията съдържа голямо послание към човечеството да даде на децата най-важното и да им създаде условия, които ще им позволят да се развиват, да опознават и възприемат света според детските си възможности. Корчак, като омбудсман по правата на детето, като адвокат на децата, застава на страната на децата, изправя се в тяхна защита. Подкрепя усилията на децата. Разкрива огромната сила и възможности на детето. Той показва също, че детето и проблемите на децата могат да обединят хората, народите, религиите и културите.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. По онова време повече от 20% от жителите на Варшава са лица с еврейски произход.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Freeman, M. (2007). *Prawa człowieka*. Warszawa: Wyd. Sic.
- Korczak, J. (1992). *Dzieci ulicy. Dziecko salonu*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J. (1992). *Król Maciuś Pierwszy. Król Maciuś na bezludnej wyspie*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J. (1993). *Jak kochać dziecko. Momenty wychowawcze. Prawo dziecka do szacunku*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J. (1994). *Na mównicy. Publicystyka społeczna (1898-1912)*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J. (1994). *Bankructwo małego Dżeka. Kiedy znów będę mały*. Warszawa: Wyd.
- Korczak, J. (1994). *Senat szaleńców. Proza poetycka. Utwory radiowe*. Warszawa: Wyd.
- Korczak, J. (1996). *Sława. Opowiadania (1898 – 1914)*. Warszawa: Wyd.
- Korczak, J. (1997). *Moški, Joski i Srule. Józki, Jaški i Franki. Teksty z czasopism*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J. (1998). *Koszalki opalki. Humoreski – felietony – drobiazgi satyryczne (1896 – 1911)*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J. (1998). *Kajtuś Czarodziej. Uparty chłopiec. Opowiadania (1918 – 1939)*. Warszawa: Wyd. Latona.
- Korczak, J.,(2003). *Prawidła życia . Publicystyka dla dzieci*. Warszawa: Wyd. IBL.
- Korczak, J. (2007). *Prawidła życia. Publicystyka dla dzieci*. Warszawa: Wyd. IBL. .
- Korczak, J. (2007). *Prawidła życia. Publicystyka dla dzieci*. Warszawa: Wyd. IBL.

- Korczak, J. (2008). *Pisma rozproszone. Listy (1913- 1939)*. Warszawa: Wyd. IBL.
- Korczak, J. (2017). *Teorie i praktyka. Artykuły pedagogiczne (1918 – 1939)*. Warszawa: Wyd. IBL.
- Korczak, J. (2002). Jak kochać dziecko. Prawo dziecka do szacunku, oprac. i posłowie. V. Smolińska – Theiss, W. Theiss, Wyd. Żak
- Korczak, J. (1983). *Wiosna i dziecko. W: Myśl pedagogiczna Janusza Korczaka. Nowe źródła. Wybór M. Falkowska*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Lewowicki, T. (1997). *Przemiany oświaty*. Warszawa: Wyd. Żak.
- Postman, N. (2001). *W stronę XVIII stulecia. Jak przeszłość może doskonalić naszą przyszłość*. PIW.
- Smolińska-Theiss, B. (2013). *The Year of Janusz Korczak 2012. There are no children, there are people*. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.
- Smolińska-Theiss B. (2013). *Korczakowskie narracje pedagogiczne*. Kraków: Wyd. Impuls.
- Smolińska, B. (2010). Rozwój badań nad dzieciństwem. *Chowanna*, 1.
- Śliwowski, B. (2007). *Pedagogika dziecka. Studium pajdocentryczne*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Naukowe.
- Szczepska-Pustkowska, M. (2011). *Od filozofii dzieciństwa do dziecięcej filozofii życia. Casus władzy (i demokracji)*. Kraków: wyd. Impuls.

JANUSZ KORCZAK – CLASSIC OF THE EUROPEAN PEDAGOGY OF THE CHILDHOOD – HERALD OF THE CHILDREN'S RIGHTS

Abstract. Children`s rights are not only with a legal but also with a pedagogical character. They take into account not only children`s specifics but they also bear educational messages. Janusz Korczak who is considered as a herald of the children`s rights has special merits in this respect. His idea regarding the children and childhood, which was exposed almost one hundred years ago, is reinvented again today and it is decoded as “pedagogical spirit” of the Convention of the rights of the child.

✉ **Prof. Barbara Smolińska-Theiss, DSc.**

Department of Pedagogy
The Maria Grzegorzewska University
Warsaw, Poland
E-mail: b.smolinska-theii@uw.edu.pl

Translated from Polish: Mira Kostova